

PROTESTÁNS HETILAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

Megjelen minden héten egyszer szombaton egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, télvére 3 frt. — Az osztrák-magyar monarchián kívül első országokba egy évre 7 frt. — Egyes szám ára 12 kr. — Hirdetések díja száz szóig 1 frt; kétszáz szóig 2 frt; a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr.; harmadiknál 70 kr.; bélyegdíj mindenik hirdetésnél külön-külön 30 kr. Melléklési díj minden száz darabtól 1 frt 50 kr. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Nagy Péterfia-utca 961. sz. intézendők.

A zsinati előmunkálatok és a dunántuli ref egyházkerület véleménye.

(Folytatás és vége.)

A dunántuli ref. egyházkerület a javaslatban foglalt országos egyházi tanács helyett, a 4 egyházkerület fölibe országos egyházi gyűlést óhajt szerveztetni, melyet ekképen határozott meg: „Az országos egyházi gyűlés a magyarországi ref. egyház körében közösöknek kijelentett ügyekben legfőbb kormányzó és közigazgatási hatóság.” „Áll összesen 30 tagból, kik közül 10-en — a püspökök és főgondnokok — hivataluknál fogva, 20-an pedig választás szerint tagok. — Minden egyházkerület 2 egyházi és 2 világi tagot választ. Elnökök a hivatalukra nézve legidősb püspök és főgondnok lehetnek.”

Ennyiből áll a szervezet, a mely szerint tehát kettővel több tagból állana az, mint az ajánlott országos egyházi tanács. — Továbbá az elnökség választás alá nem eshetik, a mi pedig lényeges és fődolog. — Ha pedig az országos egyházi gyűlés hatás- és jogköréről szóló §-t összehasonlítjuk a zsinati előmunkálatok 102. §-sal, csakis akövekező különbségeket jelölhetjük. Az országos egyházi gyűlés teendői közé egy külön (c.) pontban fel van véve, hogy „Az egyetemes magyar prot. egyház autonomiáját érintő államrendeleteket véleményezés végett, az illető egyházkerületekhez elküldi, s a kerületek véleményét az elnök a főgyűléshez terjeszti s a gyűlés a kerületek többsége véleménye szerint hozott határozatot az államhatósághoz felküldi.” — Egy más (o) pont) alatt: „A bizottsági tervezetben foglalt utolsó (o.) pont elhagyatván mely is azt tartalmazza, hogy az országos egyházi tanács „a lelkészképeségi vizsgálatokra nézve minden egyházkerületre kötelező rendszabályokat állapít meg,” miután a dunántuli egyházkerület véleménye szerint a segédlelkészi minő-

sítés az egyházmegyék s kerületek autonomiájához tartozó intézkedés.

Tehát a dunántuli egyházkerület a mint ezen véleményből látszik, nagyon féltékeny levén az egyes kerületek autonomiájára, igyekezett azt biztosítani.

A tisztujításnak határozottan ellene van a mélyen tisztelt egyházkerület, s meg vagyok győződve, hogy nagyon fontos okok, a gyakorlati élet által igazolt érvek azok, melyek annak eltörlését sok esetben kívánatosá teszik. — De ne feledjük, hogy ha már egyházalkotmányról van szó, azon s az az által biztosított intézményeken bizonyos elvnek kell keresztül vonulnia; ilyen elv a népképviselés, az egyéni szabadság és önállóság elve, mely korunkban minden téren érvényesíteni törekszik magát. Ha már ezen elveket valljuk és követjük, akkor a mérsékelt tisztujítást is óhajtunk kell. Természetesen a helyes közép utat el kell találnunk e tekintetben is, nehogy a gyakori tisztujításokkal még többet ártsunk; de oly szélsőségekbe se ragadtassunk, hogy még lelkipásztorainkra és tanítóinkra is kiterjesszük a tisztujítást, a mint arra Schweicz egy némely kantonában példa van. — Az egyházalkotmányosságról való mai fogalom követeli annak életbeléptetését, az által lehetővé egyházi életünkben, az öntudatoságot, érdekeltséget fentartani és biztosítani.

A kettős elnökség a törvényszékek szervezeténél is vitessék keresztül, ez óhajtása a dunántuli kerületnek. Részemről teljesen osztom e nézetet. Ha már fölállítottuk a kettős elnökséget, akkor egyházkormányzatunk és igazgatásunk minden fokozatán keresztül kell azt vinnünk. — Eddig is úgy volt az. Igaz ugyan, hogy bizonyos visszasság látszik abban, miszerint egy törvényszéknek két elnöke legyen, a midőn megtörténhetik, hogy szavazatok egyenlősége esetében épen az elnöknek kell döntenet és határozni. De a mi egyházi tör-

vényszékeink korántsem a világi törvényszékek mintájára szervezendők, hanem úgy kell azokat megalkotni, hogy a törvény és igazság szolgálata mellett, szerető atyáskodó testületeket is képezzenek. — Tehát a perrendtartás minél egyszerűbb legyen.

Helyes észrevétele végezetre a tisztelt kerületnek, az egyházalkotmány tervezetre vonatkozólag „hogy az egyház körében szolgálatokat teljesítő közegektől, a kötelességek teljesítése drámai szigorral megkivántatik; az pedig, hogy a teljesített szolgálat miképen jutalmaztassék meg, a tervezetben említve nincs.“ Tehát a törvényben kimondandó, hogy az egyházi hivatalnokok, teljesített szolgálataik és érdemeikért a köteles tiszteletben részesíttessenek az egyes egyháztagok által.

A valláseggyenlőségre való tekintetből kívánja dunántul, hogy ha a felsőházban más hitfelekezetek püspökei helyet foglalnak, a prot. egyházkerület püspökei is szék- és szavazatjoggal birjanak ott. Kívánjuk és követeljük inkább az állam, egyház s alkotmányosság valódi fogalmából, hogy az ország törvényhozó testületében semmiféle felekezetnek papjai ne üljenek

..... I.

Nézetek a gymnáziumi oktatás reformja felett.

A jelen oktatásról.

A jelen oktatási rendszer és az élet.

(Folytatás.)

A középiskolából 18—20 éves korában kerül ki az ifju, s e korig iskolai életet élt 6, sőt a ki ovodás volt, 3—4 éves korától fogva. Ez után következik a 4—6 éves felső tanfolyam, hetenkint 30-nál is rendszeren több tanórával s az ehhez szükséges készülési elfoglaltatással. Tehát 23—24 éves koráig van elfoglalva a szóbeli tanulással, és csak ekkor, sőt a katonai önkényességi egy évet beszámítva, 24—25 éves korában léphet ki az igazi életbe, s kezdhet igazán érintkezni az emberekkel és foglalkozni az élet dolgaival. Oly körülmény, mely több tekintetből válságos és végzetes befolyással van közvetlenül a társadalomra s közvetve az államra is.

A pályát végzett ifjunak rendszeren még több évre van szüksége, hogy anyagi helyzeténél s polgári állásánál fogva családot alapíthasson: a tanult ifju ma 28—30 éves kora előtt alig nősülhet. — Ez a körülmény súlyosodik az által, hogy ma midőn a középiskolai oktatás folytán a képzelő tehetség, a regényesség korán és tulságosan fejlődik valódi érzelmek nélkül, — a nemi ösztönök már a zsenge 13—14 éves korban erősen jelentkeznek s egyrészt természetellenes kicsapongásokra ragadnak, másrészt nem engedik az ifju lélekben tisztán, hanem csak megszeplősítve feltámadni a nő eszményét; s innen ered a kedélynek az a korai és erőszakos sivársága, miszerint az ifju inkább csak a kéj iránt bir-

ván érzékkel, szükölködik fogékonyság nélkül mindazon benyomások iránt, melyeknél fogva a nő jelensége képes a férfit az erkölcsi súlyedésnek közepe te is nemes és magasztos érzelmekre indítani s egész valóját tisztább légkörbe emelni.

És ez a tulajdonság hovatovább uralkodóvá és átalánossá lesz az egész tanult osztályban: ez nyilatkozik tulajdonképpen az irodalomban, és elragad mindazokra, kik az értelmiség osztályát követik vagy utánozzák: és a házi tűzhely többé nem melegít, nem vonz, — a családi élet varázsa megtörött, — a vagyonszerzés erős és nemesebb ösztöne halófélben, és felbomlani látjuk mindazokat a köteleket, a melyek a társadalmat eddig összetartották, mikor még el sem tudjuk képzelni, hogy e részben mi fog helyt állani azután. A társadalom forduló pontjára jutott egy jövőnek, a melyből belátni még csak az átmeneti chaost birjuk.

És ez az életének java részét iskolában töltött, kiköltekezett vagyontalan, pusztán elméleti foglalkozáshoz szokott, tudori rangot nyert okleveles férfi, — minden gyakorlati érzék nélkül mind a magán cselekvéshez, mind a hivatalos eljárásokhoz, mind az élet viszonyainak megismeréséhez és megítéléséhez, mind az emberekkel való bánáshoz — egyszerre legyen a magánéletben előjáró, példaadó, a közéletben tisztviselő, vagy éppen törvényhozó! — Avagy ekkor kezdje a gyakorlati pályát a legelső fokon? S ha ezt tenni is: birhat-e még tehetségeiben elég hajlékonysággal, akaratában elég türelemmel, odaadással és önmegtadadással a végre, hogy a hiányzó tulajdonokat jól elsajátítsa?

Im az értelmi anarchiához csatlakozik a corruptio és demoralisatio.

De szintén elmaradhatatlan ettől az oktatási rendszertől az a következés, miszerint a társadalomnak az az évről-évre növekedő osztálya, mely az értelmiség nevét viseli, hovatovább egy saját mesterséges világba éli magát bele, a mely világtól a nagy közönség, mint előtte érthetlentől egészen idegen, s a mely világban magát elszigetelvén, az értelmiség hovatovább elveszti érzékét a nép helyzetének, foglalkozásainak, szükségeinek és ügyeinek megismeréséhez és méltatásához, És ebben a viszonyban leli magyarázatát az a legszomorubb s legaggasztóbb jelensége társadalmunknak, miszerint népünk nagyobb része, különösen a földmives közönség és az a munkás osztály, mely ettől nyeri élelmét, az értelmiség iránt nemhogy rokonszenvvel és bizalommal viseltetnék, sőt gyűlöli, vagy legalább nem becsüli azt, tehernek tekintti, melyet ő tart érdemtelenül, méltatlanul, melynek szaporodásával hozza összefüggésbe a hivatalok szaporodását és a fizetések emelkedését, s ellenszenvvel viseltetik minden intézmény iránt, melyet az értelmiség a maga kiképezésére szükséges itél, sőt általában minden közművelődési intézmény iránt. Mert ez az értelmiség nem tudja módját találni, hogy éreztetné a közönséggel, miszerint annak ő reá szüksége van, hogy az ő nélküle jóléthez nem juthat, — s ez a közönség nem érzi, hogy a társadalomnak életfeltétele az értelmiség.

Azonban ez a magyarázatnak csak egyik oldala.

Tapasztalt dolog, hogy a vidéken, hol a lakosságnak legnagyobb és legvagyonosabb része a földmives osztályhoz tartozik, még a helyi középiskoláknak is legkevesebb láto-

gatóik ebből az osztályból kerülnek, s ez a kevés is többnyire kimarad onnan hovahamarább; — s hogy ott ezek a földmives fiuk rendszeren a legnehezebb felfogású és legrosszabb tanulók. És ezt a jó és biztosított életnek s vastag anyagiságnak szokták tulajdonítani, s hájfejűséggel bélyegzik. De ama lett dolognak ez a megítélése nem alapos, és helytelen következtetésekre vezet.

A mi földmivelő közönségünk a természet tanítványa: ismereteit, észjárását, okoskodását az állattenyésztés, növénytermelés, az ezekkel együttjáró külső-belső foglalkozások és a kegyelettel ápolt s meglehetősen zárkózott családi élet körében szerzett közvetlen tapasztalásból és hasonló eredetű ősi hagyományokból meríti. Ugyanazért tudása bár szűkkörű, de az ő egyszerű életének minden viszonyaira és dolgaira kiterjedő az és beható, mindenk fölötte erősen tárgyias és pozitív, s bár időhöz szabott és lassu, miként meszterének a természetnek minden rendes működése, de józan, biztos és határozott; s érzelmei mind a különféleség, mind az emelkedettség tekintetéből korlátoltak ugyan, de közvetlenek, erősek és egészségesek. S valamint nincs mit csudálkozni azon, sőt természetes, hogy ez az osztály ma nem érti meg az ugynevezett mivelt osztályt, s nem tudja sem kedvelni, sem becsülni az életnek és cselekvésnek azt a módját és irányát, melyet az értelmiség az ő szemei előtt tényleg követ, oly szemek előtt, melyek a közel valóságot nézik s nem azt, a mit irnak és beszélnek: úgy azon sincs mit csudálkozni, sőt egészen természetes dolog, hogy a földmivelők gyermekeinek ama természeti viszonyok között fejlődésbe indult tehetségeik nem veszik be a mi gyakorlatban levő oktatásunkat s ahhoz nem erőszakolhatók.

Nem az egyéni tehetségekben van tehát a hiba, mert azok nagyon tökéletesíthetők, hanem az oktatási rendszerben.

Valami megbecsülhetlen kincs fekszik a földmives osztálynak imént jelzett természetében: a nemzet anyagi és erkölcsi erejének s fenmaradásának alapja, biztosítéka az, melynek szellemi értékesítése okáért szükséges is, érdemes is, hogy ne ez a természet erőszakolassék egy, már az elemekben hibás oktatási rendszerhez, hanem az oktatási rendszer alkalmaztassék ezen természethez. Azért a középiskola csak annál inkább eleget tehet a felső oktatás igényeinek is; mert a természeti dolgoknak sokkal több s egészségesebb eredeti fogalmával és képzetével, tehát a valódi ismerethez és tudományhoz sokkal több használható anyaggal bírhat az iskolába lépéskor a gazdaságban nevelkedett gyermek a salonok falai között nevelkedettnél. És a különböző osztályok egybehangzóbb észjárását követnének s egymás jobban megértenék.

Mig a nagy közönség czélszerű elemi oktatásban nem részesül, addig azon sincs mit csudálkozni, hogy a népkönyvtáraknak bármily buzgó terjesztésével is számbavehető sikert elérni nem lehet. Mert a könyvben megírható dolgoknak olvasás által való megértéséhez és megkedveléséhez egészen más elemi előkészítés szükséges.

Garzó Imre
ny. tanár.

(Folyt. köv.)

TÁRCZA.

Phocyllidesnek, Jeremiás próféta kortársának intelmei, a görög eredetiből hasonmértékben magyarítva.

(Folytatás és vége.)

- 110 Bajba ne csüggedjél, valamint az örömben ne tombolj; Hogyha örömnappal egeden, se tanácsos a tulzás. Megfordítva a bajba remélj s rá menjön az áldás. Nagyhangú szavaidba ne bizzál, megcsal a nagy hang. Amde az ékes nyelv mindig hasznos hoz a hönak.
- 115 Mert a beszéd élesb a kemény fegyver- vagy a törnél. Isten adott illő fegyvert mindennek a földön; Gyors repülést a madár, — az oroszlán nyert csuda-izmot, Szarvakat a bika s a piczi méh nyert tőle fulánkot. E részben bizonyára panaszt egy lény se emelhet.
- 120 Mennyit ér a beszéd, ha a bölcsesség vele jár! mert Azt tartom, hogy a bölcs az erősnél sokkal erősebb, Ő vizeken, nagy tengereken s a városokon ur.

*

- A ki gonosz ne takargassad birája kezétől Nemcsak; sőt a gonoszt, a bűnöst befogadni se merjed.
- 125 Hányszor vesztek el együtt a jók a gonoszokkal! Orzott kincseket el ne fogadj soha senkitől is, a ki Orzottnak helyet ad, épugy lop, mint aki lopja. Add meg mindennek mi övé, legjobb az igazság. Kezdő gazda ha vagy, takarékos légy, nehogy éhezzen.
- 130 Muló éltű baromnak a kellő tápanyagot nyujtsd, A leeső barmot bár ellenedé, felemelj. Eltévedt, viharoktól hányt embert kiségitned, Ellenségedet is törekedj megnyerni barátoknak, A kezdődő bajt s a sebet gyógyítani ne késsél.
- 135 Vadtól széttépett állat husát ne egyétek Gyógyszereket ne csinálj, bűvész könyvet soh'se olvass. Kis gyereket durván illetni ne merd, se ne sértsd meg. Had ha közelg a vizsályt s perpatvart messze kerüljed. Jót ha teszsz rosszal, a magot szóród a folyamba.
- 140 Folyvást munkálkodj, édes élvezni sajátod; Mert aki tétlen a másét tolvaj módra emészti; Rut dolog ám másnak asztala-aradékain élni; Épen ezért dolgozz' — így ment léz bármí kudarctól. Csak kapa és kasza kell annak, ki tanulni nem óhajt;
- 145 Földmivelés kell mindennek, ki nem ért tudományhoz. Bármely pálya dicső, ha szeretsz dolgozni serényen. Hogyha hajózni akarsz, ime ott van a tenger előtted S ott van előtted a roppant föld, ha a földmivelés kell. Fáradtság nélkül soha sem megy előre a munka.
- 150 Isteneinknél sem. Az erények támasza — munka. A piczi hangya előbű elhagyván lyukait, ha Szűken van elesége, megérezvén a mikor már Mind learatva a gabna s a szérű tömve egészen; S amint elkészült a kicsépelet buza, azonnal
- 155 A munkához lát a gyors kis hangyasereg s mint Kergeti egyik a másikat! — úgyhogy a télrevalóval Csakhamar ellátják magukat: ép így tesz a kis méh' Nagy-szaporán lát a munkához, mitsem ügyelve, Arra, vajon ürege sziklát, nádat lel-e avagy
- 160 Tölgy odvát, a hová rakhassa a jóízű mézet.

*

Nötlenségbe' ne élj, nehogy a nevedet kitorölje A sors könyvéből; nemzettél, nemzz te is akként, Amde parázna ne légy, megbecstelenítve családod; Ép s szép gyermekeket nem szül soha a bitorolt ágy.

*

- 165 Gyermekeiddel szembe' szelid de ne indulatos légy Vátsott gyermekeket anyjuk megfeddje vagy a helyt

*

- Bármely éltesb tagja családodnak, ha tapasztalt.
Férfigyerek ne viseljen hosszú fürtű haját, se
Mesterség által meggöndörített fonadékot;
170 Az mi a lánynál szép, nem szép az férfigyereknél.
Ékes formájú fiadat őrizd szigorun; mert
Tárgya az ilyen sok buja ember indulatának.
Lányodat is őrizd jól elrekesztett teremidben;
S míg férjhez nem megy, utczán őt senki ne lássa.
175 Vajmi nehéz a szüléknek a szép gyermekre vigyázni!
Hőfürtjét az öregnek tiszteld, nemcsak, ülésel
Kináld meg s ha atyáddal egyenlő sorsu, korú, ugy
Nézd s tiszteld őt mint a tulajdon édes atyádat.

*

- Táplálékát szolgáltnak mindenha kiadjad,
180 Épen ugy bérét, hogy irántad hű legyen, és őt
Megtévelyegzéssel soh'se illesd, csak szeretettel;
Avvagy uránál őt, a szegényt, hamisan be ne vádold;
Sőt, ha okos szolgád, a tanácsot tőle fogadd el.
Tisztává teszi a jó lélek, hidd el, a testet.

*

- 185 Im ezek a bölcsesség titkai, melyeket aki
Hűn követ, a késő vénségig boldogul élend.

Héjas Pál,
okl. gymn. tanár.

BELFÖLD.

Egyházmegyei gyűlés N.-Szalontán.

A n.-szalontai egyházmegye aug. 21-én tartotta meg ez évi nyári közgyűlését nyugalomra lépett esperes nt. Os-váth Imre ur elnöklete alatt, melynek következő közérdekű tárgyai voltak:

1. Nyugalomra lépett esperes, buzgó ima után, mint rendesen ugy jelenben is rövid, de tartalmas beszéddel nyitotta meg a gyűlést, elősorolva azon fontosabb mozzanatok, melyek protestáns egyházi életünk terén a közelmúltban feltűnedeztek; s áldást kérve az Urtól az egyházmegye tisztviselőire s minden tagjaira, leteszi az ideiglenes esperességet az egyházmegye kezébe, mivel a beérkezett szavazatok szerint az egyházak általános többsége megválasztotta utódját, ki az agg kormányostól átveendi az egyházmegye kormányzatát. Szívből jövő éljen után, köszönet szavaztatott nyug. esperes urnak a folyó ügyek hű és lelkiismeretes vezetéseért.

2. Felolvasatott püspök ur ő nagysága azon leirata, melyben a nyugalomra lépett esperes megbizatik, hogy hívja fel a tractusbeli egyházakat esperesre szavazás végett.

3. Az esperesre beérkezett szavazatok felbontásával megbizott küldöttség jegyzőkönyve felolvasatván, kitűnt, — mint már e lapokban is közölve volt, — hogy az általános többséget Nagy Sándor n.-szalontai lelkész s tanácsbíró ur nyerte el, minek folytán felhivatott elnöki széke elfoglalására. — Feszült várakozás, s kétség ül az arcokon, midőn Nagy Sándor felállott, s előbb meghatott, később szónoki hévvel emelkedő hangon előadta okait és érveit, melyek szerint, bár dicsőségnek tartaná hódolni a megtiszteltetésnek, mely őt az egyházmegye részéről érte, de azt nem fogadhatja el. Mi volna szebb — ugymond — mint utódja lenni ama nagy férfiúnak, ki majd félszázadon át nagyobb részt ez egyházmegyének volt vezércsillaga, s pályáján elért a protestáns papi állás magaslatára, a superintendensségre.

Mi volna szebb, mint közvetlen utódja lenni ama tisztességben megöszült férfiúnak, ki 20 évig vezette ez egyházmegye kormányát kellő eszélylyel s higgadtsággal; s elnöktársra lenni ama nagy férfiúnak, ki jelenleg az állam kormányán ül; és mindezek mellett is kéri, engedjék meg, hogy éljen ő ezentulra is családjának s szeretett egyházának. Ezen mély benyomást keltett s szónoki hévvel előadott szép beszéd után, kitűnően a határozottság az esperesség el nem fogadására nézve, új választás rendeltetett el. A szavazás megtörténtéig nyug. esperes ur kéretett fel az ügyek vezetésére.

4. A főjegyzőre és gyámintézeti pénztárnokra beadott szavazatok szerint, főjegyző lett Nagy Dániel komádii lelkész, gyámpénztárnokká Széll Kálmán n.-szalontai lelkész.

5. Tárgyaltatott a tenkei lelkészválasztásról jelentés, a megerősítés megtagadását kérő folyamodvány, a megerősítés megtagadása miatti felfolyamodvány, vizsgáló küldöttség kinevezése, s ennek véleményes jelentése. Ezen választás lefolyása annak idejében nagy zajt ütött, s ennek részletei már ismeretesek lévén e lapok olvasói előtt, elégnek tartjuk röviden jelezni, hogy ezen választás, bár a korteskedésnek látható és kellőleg bebizonyított nyomai látszottak; főkép a világi tanácsbírók azon határozott nézete folytán, hogy a demarkacionális vonalat választási szabályaink szerint meghuzni nem lehet; s ezen választási tényt megelőző események nem konstatalhatók korteskedésnek, a választás megerősítettett. És itt elvi szempontból igazat kell adnunk a t. világi tanácsbíró uraknak, mert hiányos szabályaink mellett az ilyenmü korteskedés csakugyan nem hiba, sőt élelmesség. Hiszszük is, hogy lesznek ifju segédlelkészeink közül sokan követői és akkor aztán virágnak az egyházi élet?!

6. Olvasatott a f. évi jun. 22-én Aradon tartott fegyelmi vizsgálati jegyzőkönyv, s a küldöttség jelentése, melyből kitűnt, hogy az egyház anyagi ügyei a legrendetlenebb módon kezeltettek, lelkésze az anyagi ügyekben hanyag volt és önkénykedett, s a 2600 lelket számláló aradi ref. egyház a legrendetlenebb viszonyok közt él. Ehhez járult még lelkész azon helytelen eljárása, hogy a stólák élvezése körül zsarolásokat követett el; mindezen okoknál fogva a vizsgáló bíróság lelkészt felfüggesztetni, illetőleg hivatalától elmozdítani kéri. Ezen indítvány 5 szóval 4 ellen elfogadott, s az aradi lelkész állásától elmozdított. A közvélemény itt is mint az előbbeni esetről, nem helyeselte a bíróság ezen tulszigoru, és sok tekintetben indokolatlan eljárását, mert tény az, hogy az egyház anyagi ügyei zilált-ságának valamint az aradi, ugy más lelkész sem lehet közvetlen okozója, lévén a lelkésznek canonainkban kimutatott másoldalu hivatása, mint az anyagi ügyek feletti sáfárkodás. Tekintve továbbá azt, hogy az aradi ref. egyházban sokan vannak az értelmiség köréből, vajjon nem terheli-é őket talán sulyosabb mulasztás, hiba, vagy bűn, mint a katasztrófát közvetve előidézett lelkészt? Tekintve továbbá azon körülményt, hogy illető lelkész több mint 15 évi aradi lelkészsége alatt csak az utóbbi időben lett figyelmeztetve elkövetett hibáira, s még ez ideig azon egyházból ellene lényeges panasz nem emeltetett, s a jelenlegi vádalapok is inkább a múltból származnak; a lelkészi hivataltól való megfosztás talán kissé gyengén indokolható. — Hisz ily uraim

mindott a hol az egyháztagek közönyösek saját anyagi és szellemi javaik iránt, a lelkész megfosztandó hivatalától! — Az ily szomorú tünemények méltán élesztik fel lelkünkben azon forró óhajt: „Zsinat, jöjjön el mihamarább a te országod!”

7. A fekete-tóthi egyházmegyei vizsgáló bíróság véleményes jelentése, s a vizsgálatról felvett jegyzőkönyv felolvastatván, kitünt, hogy a lelkésztanító ellen beadott vádak csak részben alaposak; míg ellenben lelkésztanító vádjai több egyháztagek ellen, melyekben vádoltatnak többek közt az egyház vagyonának gondatlan kezelésével, több alappal bírnak. Kitünt továbbá, hogy ezen egyház a végfelbomlás felé közelg, csak kellő anyagi segély menthetné meg a végelszűdéstől. Lelkésztanító különben tavaszig állomásán marad, a tavaszi gyűlés feladata lévén a további intézkedés. —

Tárgyaltatott főtiszt. püspök ur leirata, Vágó János volt fenesi tanítónak próbául Tamásdán leendő alkalmazása tárgyában. Püspök ur ő nagyságának ezen jóakaratu elnöki intézkedése azon oknál fogva, hogy az egyszer elmozdított tanítót más állásba helyezni, — hol talán jelét adhatná megújult szorgalmának, — törvénytelen eljárás lenne, az egyházmegye jogkörébe ütközönek declaráltatván; egy tiszteletteljes felirat intéztetik e tárgyban. Megjegyzendő, — s a mi különös — hogy a leiratban jelzett azon körülmény, miszerint nevezett tanítónak hivatalától való megfosztása nem felebbeztetett, itt figyelembe nem vétetett. És így a hivatalától megfosztott tanító nem apellálhat!?

9. Azon indítvány, hogy egyházmegyénknél ezentul világi jegyzők is alkalmaztassanak, elfogadtatott.

Ezeken kívül több egyházakból érkezett vagyoni s iskolai ügyek, számadások tárgyaltattak s intéztettek el.

Sipos Imre,
belényesi ref. lelkész.

A debreczeni ref. gymnáziumi tanárkari bizottság észrevételei a Molnár Aladár készítette közoktatásügyi javaslat III. részére.

A zsinati előmunkálatokkal foglalkozó konventi bizottság a köznevelés és közoktatás szervezetének szabályzatát egyik kitünő szakértő tagja által elkészítetté, már a legközelebbi napokban a konvent elé fogja terjeszteni. — Lelkünkben óhajtjuk, hogy e javaslat alapján mentől előbb oly általános kötelező nevelés és oktatásügyi szabályzat jöjjön létre, mely magyar ref. tanügyünknek a korszerű haladás érdekében szükséges összhangzást megadva, de egyszersmind szabad fejlődésére is tért engedve, multjához méltó szép jövőt biztosítson. — Ez óhajtásunkból kifolyólag néhány észrevételt kívánunk tenni a javaslat III. részére, mely a középiskolákról szól; nemcsak azért, mert ez a rész esik leginkább gyakorlati tapasztalatunk körébe s ez érdekel bennünket legközelebből, hanem azért is, mert tudjuk, hogy különösen ezen a téren lesz legnehezebb a jelen kor kívánalmainak s a jövő nemzedék igényeinek megfelelő állandó szabályzatot alkotni.

Észrevételeinket az idő rövidsége s térszűke miatt csak nagyon röviden s csakis azon pontokra nézve soroljuk elő, melyeket módosítani kívánunk. Ha véleményünk nyilvánítása némileg könnyítheti a javaslat felett tanácskozók ne-

héz munkáját, s ha csak egyik vagy másik pontra nézve is sikerülne elfogadtatást nyerni ajánlatba hozott módosításainknak: eléggé meg lesz munkánk jutalmazva.

Előre bocsátva, hogy elvi szempontból általánosságban a javaslat irányát, czélzatait és főbb alapelveit helyeseljük: a részletekre nézve következő módosításokat ajánlanánk.

1) Nem tartjuk sem szükségesnek, sem kívánatosnak, hogy az egyházi testületek által fentartandó vagy felállítandó középiskolai tanintézetek közé a *reáliskolák* is felvétessenek. — A reáliskolák sorsa legujabban ugy is nagyon kérdésessé vált. — A nélkül, hogy e kérdés vitatásába bocsátkozni szándékoznánk, határozottan állithatjuk, hogy egyházunknak nincs és nem is lesz szüksége gymnáziumai mellett külön reáliskolákra. Az egyház legközelebbi érdeke az, hogy oly középiskolákat tartson fenn, melyekből a tanítóképző intézetekbe, tanári, theologiai és jogi pályára s az egyetemekre mennél képzetebb ifjakat bocsáthasson. — A gymnázium — mint közönségesen tudva van — mindezekre s ezeken kívül a műegyetemre is képesít, a reáliskolák ellenben kiválóan csak a műegyetemre képesítenek. — Miért forgácsolná tehát az egyház ezekre különben is gyöngye erejét, ha czélját a gymnáziumokkal jobban elérheti? Ha pedig az alsóbb osztályokból mindjárt az életbe kilépő növendékekre is tekintettel akar lenni: ezek számára sokkal czélszerűbb lesz *polgári iskolákat* tartani fenn, melyeket a javaslat — nem tudni, miért — sem a népoktatási sem a középiskolai tanintézetek közé nem sorozott be.

2) Az *iskolai épületekre* vonatkozólag, a 119. §. második pontját, mely az ezentul építendő tantermek köbtartalmát méter számra megállapítja, felesleges részletezésnek tartjuk. Törvényben ilyen apróságokra kiterjeszkedni nem szükséges, annival inkább, mert alapul csakis egy nagyon könnyen változható szám, a növendékek létszáma, vehető fel.

3) A *más vallásu tanulóokra* nézve, szerintünk, tulságos nagylelkűség volna törvényben kimondani, hogy azok „a ref. vallásuakkal *mindenben egyenlő* feltételek alatt veendők fel“ felekezeti iskoláinkba. — Az a gyakorlat, mely szerint több vidéki gymnáziumban több tandíjat fizetnek az idegen, mint a ref. vallásuak, nagyon alapos okokkal támogatható. Ha a ref. egyház hivei alapították és tartják fenn az iskolát: nem méltányos-e, hogy azok, kik annak sem alapításához nem járultak, sem fentartásához nem járulnak egy fillérrel sem, legalább valamivel magasabb tandíjt fizessenek? Hogy azonban a netalán lehető visszaéléseknek eleje vételessék, annyit ki lehetne mondani, hogy a tandíj megállapítása a felsőbb hatóság jóváhagyása mellett történjék, s meg lehetne talán állapítani százalékokban bizonyos maximumot is, melynél több tandíj a más vallásuaktól nem követelhető. — Egészen más az állami vagy községi iskolák helyzete, melyek közös költségen alapítottak és tartatnak fenn.

4) A *gymnázium definitióját* ugy, a hogy a 122. §-ban, a reáliskolával párhuzamba téve megállapítatik, szűknek találjuk, a mennyiben a gymnázium előkészíthet a technikai és gazdasági felsőbb iskolákra is. Egyébiránt mi — mint már említettük — a reáliskolát e szabályzatból, és így a definitióból is, egészen kihagyandónak tartjuk, s így módosítva a definitio megmaradhat. —

5) A *gymnáziumi tanfolyamot*, szerintünk, nem szükséges ugy megszorítani, hogy a 4 vagy 6 osztályu gymnáziumok

fentartása csak ott legyen megengedhető, hol helyhez kötött jelentékeny alapítványok vannak, jövőre nézve pedig csak is 8 osztályiak legyenek állíthatók. Ha kellően fel vannak szerelve s jó tanerőkkel el vannak látva: a kisebb gimnáziumok is eléggé megfelelnek a czélnek; s nagy kérdés, hogy ha a kisebb középiskolákat beszüntetjük, sőt ott sem engedünk ilyeneket felállíttatni, a hol azok a legjobb karban fennállhatnánk: el tudjuk-e majd látni egyházainkat jó tanítókkal és lelkesekkel? Tapasztalatból tudjuk, hogy tanítóképzőintézeti s theologus ifjaink jó része a kisebb gimnáziumokban kezdi el a tanulói pályát, kik ha közelökben ily intézetet nem találnának, aligha nyerhetnének szegény szüleiktől annyi segílyt, hogy távolabbi tanintézetbe mehessenek. Gondoljunk csak a szegény falusi tanítóokra és lelkesekre! Nem lenne-e reájok nézve csaknem lehetetlen fiaik taníttatása, ha vidéki kisebb iskolák egyáltalában nem léteznének? Más részről meg azt sincs miért óhajtania az egyháznak, hogy egy-egy főbb tanintézetében tul népesedés álljon be s párhuzamos osztályokról kelljen gondoskodnia. Szóval a 8 osztályunál kisebb gimnáziumokról elégnék tartanók annyit mondani ki a szabályzatban, hogy az ilyenek tantervüket és belrendtartásukat illetőleg szorosán valamelyik főgimnáziumhoz tartoznak csatlakozni; hogy ilyenek fenntartását vagy felállítását a főbb hatóság csak ott engedheti meg, hol kétségtelenül igazoltatik, hogy az intézet a jelen szabályzat követelményeinek teljesen megfelelhet; négy osztályunál kisebb gimnázium azonban egyáltalában nem engedélyezhető.

6) *A tanárok létszámát illetőleg*, ha a szabályzat 124. 130. 131. és 137. §-ait összevetjük, úgy találjuk, hogy a 130. §-ban meghatározott létszám, míg egyfelől kétségtelen nagy terhet róna iskola fenntartó egyházi testületeinkre, más felől, úgy látszik, nem is szükséges. Vegyük pl. a 4 osztályu gimnáziumot. — Ebben a heti tanórák száma a 137. §-szerint, a rendkívüli tantárgyakon kívül, 26-nál több nem lehet. Ezt a maximumot véve fel, tartani kell az intézetben hetenként 104 rendes órát. A 131. §. azt mondja, hogy az igazgató 14, a többi tanárok 20 órára kötelezhetőek, e szerint az igazgató és öt tanár tartozik tanítani 114 órát, ugyde ennyi a szabályzatban nincs megengedve. — Azonban ugyanazon §. szerint minden tanár taníthat 25 órát; — $4 \times 25 = 100$. Ha tehát az osztályok tanóra számának maximumát csak egy-egy órával leszállítjuk, 4 tanár épen elegendő, 5-tel pedig úgy be lehet rendezni a 104 órát is, hogy az igazgatónak kevesebb tanítási teher maradjon. — Miért volna tehát szükséges feltételenül egy ilyen iskolához épen 6 tanár, ki kizárólag azon intézetben legyen alkalmazva? Hozzá vehetjük e számításához még azt is, hogy a vidéki kisebb iskolákban a növendékek száma is kevesebb; következésképp egy-egy kis osztály tanítása s az írásbeli dolgozatok javítása nem oly terhelő. Ennélfogva egész bátorsággal feltehetjük, hogy ha a 131. §. második pontja szabálylyá lesz, mely szerint, ha az igazgató 14, a többi tanárok 20 vagy 24 óránál többet tanítanak, ezért méltányos és külön díjban részesítendőek: a tanárok szívesen elvállalnak némi órátöbbletet, s egy 4 osztályu gimnázium rendes óráit 4—5, egy hat osztályuét 6—7 tanár közt is elég jól be lehet osztani s talán a 8 osztályuhoz sem szükséges épen feltételenül 12 tanár.

7) *A tanárok képessítését illetőleg* egyetértünk a javaslat készítőjével, csak azt találjuk kissé feltűnőnek, hogy a 191. §-ban az akadémiai tanároktól nem kívántatik meg oly magas qualificatio, mint a 125-ben a gimnáziumiaktól, a mennyiben azokra nézve elég, ha szakképzettségöknek „vagy a tudományos irodalom vagy akár más nyilvános téren kiválóbb bizonyítékát adták,“ ezektől pedig feltétlenül — tehát bizonyosan akkor is, ha képzettségüket irodalmi téren kitüntették volna — megkívántatik az oklevél.

8) *A külföldön nyert tanári oklevelek* érvénye felől a 127. §. igen helyesen intézkedik; de jó lesz oda tenni még a tudori okleveleket is, mert ezekkel szokott történni legtöbb visszaélés.

9) *A fegyelmi eljárást* illetőleg helyeselhetnők a 128. §. intézkedését (mellözve a második pontban feltűnő toll- vagy nyomdahibát), de önként elének tolakodik a kérdés, hogy ha az akadémiai tanárok számára külön fegyelmi bíróság szerveztetik, nem jobb lenn-e a gimnáziumiak részére is ilyet szervezni?

10) *A tanári fizetések* nagy fontosságú kérdésénél előre látjuk ugyan a nehézségeket, melyek a fizetésemelést csaknem minden tanintézetünk fenntartó testületére nézve akadályozzák: mégis kénytelenek vagyunk a javaslat buzgó szerkesztőjével együtt komolyan sürgetni azok emeltetését s oly módon leendő szabályoztatását, hogy a tanár tisztességesen s erejét és idejét teljesen tanári hivatásának szentelve élhessen meg. — Csak annyiban nem értünk egyet a javaslatkészítővel, a mennyiben a minimumot, ismeretes protestans szegénységünkhöz képest, a vidéki kisebb iskolákra nézve kissé soknak, a nagyobb városiakra nézve pedig minden szegénységünk mellett is kevésnek tartjuk. — Annál fogva, szerintünk, a minimum tisztességes lakáson vagy megfelelő lakbéren kívül, kisebb helyeken 1000, nagyobbakon legalább 1200—1400 frt lehetne. — Kétségtelen ugyanis, hogy kisebb városokon a megélhetés sokkal könnyebb, olcsóbb, úgy hogy olyan helyen a tanár, társadalmi állásának megfelelő tisztességes életmód mellett, kevesebből jobban kijöhet, mint egy-egy nagyobb központi városban, hol anyagi és szellemi szükségletei aránylag sokkalta nagyobb költséget igényelnek. — Nem kevésbé ajánlja a fizetések fokozatos emeltetését az a körülmény is, hogy így a kisebb vidéki iskolák tanárainak remény nyujtatván az emelkedésre, ösztön szolgáltatnék egyszersmind arra, hogy magukat kitüntetni s folytonosan tovább képezni igyekezzenek. — A fizetések teljes egyenlősítése mig egyrésztől a kisebb gimnáziumok bukását vonhatná maga után, más részről nem volna sem méltányos, sem kívánatos.

11) *A nyugdíjazásról* intézkedő 133. §-hoz hozzá kívánjuk csatoltatni, hogy a jelenleg fennálló nyugdíj- és gyámintézetek szabályai figyelembe veendőek és kellő tiszteletben tartandók.

12) *A tantárgyak sorozatán* csak azt a csekélynek látszó, de, szerintünk, több tekintetből szükséges változtatást óhajtjuk tétetni, hogy a *mértani* és *szabadkézi rajz* választassék külön, mely esetben a 136. §. intézkedése csakis a szabadkézi rajzra vonatkozhat; továbbá, hogy az *ének* is kötelezett tantárgyképen taníttassék, s a „*hit és erkölcsstan*“ helyett az általánosabb jelentésű „*vallástan*“ tétessék.

sék, a mennyiben nem tehető fel, hogy a vallástani órákon minden osztályban csakis hit- és erkölctant akarnánk taníttatni.

13) *A tanórák heti számának* részletes megállapítását törvényben nem tartjuk helyesnek, minthogy az a tantárgyak osztályonkénti beosztásához képest módosulhat. Ennélfogva — habár a 137. §-ban megszabott maximumok ellen kifogásunk nincs — a tanóraszám megállapítását azon testületekre bízónk, melyekre a 140. §-szerint a tanterv megállapítása bizatik.

14) *A testgyakorlat szervezése* felől csak annyit kívánunk megjegyezni, hogy a nagyobb városi iskolákban több súly fektetendő a testedzésre, mint kisebb helyeken, hol a növendékek szabad mozgása s testi fejlődése nincs gátolva a helyi körülmények által. Egyébiránt a 138. §-tartalját, ezzel a csekély módosítással, helyeseljük.

15) *A szakrendszer szerinti tanításnál a szakok csoportosítása*, kivált az alsóbb osztályokra nézve, sokkal előnyösebb levén, a 139. §-t úgy kívánjuk módosíttatni, hogy az „alkalmazható“ szó helyett „alkalmazandó“ tétessék.

16) *A tanulók létszámáról* szóló 142. §-első pontját helyeseljük ugyan, hanem az ehhez csatlakozó második pontot határozatlannak találjuk, s ilyen formán kérnők módosítani: A hol a növendékek száma e létszámot az alsó 4 osztályban felével, a felső 4-ben harmadával három egymásután következő éven át meghaladja: ott párhuzamos osztályok állítandók és a tanerők létszáma a 131. §-értelmében aránylag szaporítandó. Azt a záradékot azonban mely szerint 3 párhuzamos osztálynál több nem állítható, egyszerűen kihagynók; mert nem igen tehető fel, hogy másutt eset lenne reá, mint Debreczenben, itt pedig megtörténhetnék, hogy a helybeli városi növendékek foglalják el a vidékről jövők előtt az osztályokat, és az egyes egyházmegyéből vagy vidéki kisebb iskolákból jövő tanulók az egyházmegyéktől folytonos segélyben részesített egyházkerületi tanintézetben nem találhatnának többé helyet.

17) *A felvételi vizsgálatokról* szóló 146. §-nak azon rendelkezését, hogy minden felvételi vizsgálat díj nélkül tartassék, nem látjuk méltányosnak. Szerintünk a vizsgálati díjfizetés alól csak azok lennének felmentendők, a kik nyilvános gymnáziumból vagy rendes elemi iskolákból jönnek; de akik reál- vagy polgári iskolából lépnek át, csakugy megtartoznak a díjt fizetni, mint a kik magánintézetből vagy magán nevelő keze alól kívánják felvétetni magukat.

18) *Egyik gymnáziumból a másikba átlépés alkalmával*, a mi jelenlegi gyakorlatunk szerint, nemcsak bizonyítvány, hanem „Értésítő“ is kívántatik, hogy meg lehessen ítélni, mely tantárgyakat mily terjedelemben tanult az átlépni kívánó növendék. Kérjük azért ezt a 147. §-ba betoldani.

19) *Az osztály összevonást szabályzó* 151. §-t jobban meg kívánnók szorítani, nevezetesen egyéb kellékeken kívül nemcsak jó, hanem *jeles* bizonyítványt követelnénk, s a tanulót nemcsak az egyik, hanem mindakét osztályból magán vizsgálat tételre köteleznők.

20) *A tanév végén tartandó nyilvános vizsgálatokon* szerintünk is minden tanuló köteles megjelenni. — De a 153. § azon rendelkezését, hogy „a ki azokon betegség vagy hasonló el nem hárihatott ok miatt meg nem jelenhetett, ha különben a tanórákat rendesen látogatta, magánvizsgálatra köteleztessék“ nem tarjuk indokolhatónak. — Mert az év-

záró nyilvános vizsgálatok vagy csak a szülők s az intézet iránt érdeklődő pártfogóság és közönség tájékoztatása végett tartatnak, de a tanulók osztályzatára befolyással már nincsenek, vagy úgy lehetnének szervezve, hogy azok eredménye szerint nyerjen osztályzatot minden tanuló. — Nem tudjuk, melyik alakban kívánja tartani javaslatkészítő a vizsgálatot, de mi csak az elsőt helyeselhettük, s ez esetben az oly tanuló, ki év folytán a tanórákat rendesen látogatta s kellő előmenetelt tanusított, sőt osztályzatát már talán meg is kapta, ha betegség vagy ehez hasonló ok miatt el maradna is a nyilvános vizsgálatról, nem kötelezendő magán vizsgálat tételére. — Egészen más, ha a tanuló könnyelműségből vagy épen makacsságból mulasztja el a vizsgálatot, vagy ha az érettségire nem jelenhetik meg, melynek természetesen s szabály szerint is döntő erejűnek kell lenni.

21) *A rendtartási és fegyelmi szabályokat* tárgyazó 155. §-t akként látnók jónak módosíttatni, hogy e szabályok az egyházkerület által az egyes iskola fentartó testületek meghallgatásával állapíttassanak meg, a testi büntetésről szóló második pont pedig mellőztessék. — Nem volna czélszerű, szerintünk e tekintetben törvénnyel korlátozni az iskola fentartó testületeket és egyházkerületet. Ha ők úgy lesznek meggyőződve, hogy az atyai fenytéket — mely szerintünk legszigorubb alakjában is sokkal enyhébb, mint az iskolából való kitiltás — rendkívüli esetekben vesszöbüntetésképen is szükség alkalmazni: azzal bizony nem vétenek az iskolai nevelés czéljai ellen. — Attól nem igen lehet ma már félni, hogy gymnáziumban az ilyen fenytékekkel visszaélések történjenek.

22) *A női középiskolákról* szóló harmadik fejezetet, mint ránk szorososan nem tartozót, mellőzve, a 173. és 174. §-tartalmára hivatkozálag kérdésbe tesszük, hogy ha már a nőiskolákra nézve szabályoztatnak az osztályzatok, oszlályisméltlések stb. nem kellene-e ugyanezekről a fiukra vonatkozólag is legalább általánosságban intézkedni? Egyébiránt az ilyen részletes intézkedésnek a belrendtartásban van inkább helye.

23) *A tanárok kötelelességeit* elősoroló 177. § b) pontjában nem helyeseljük azt az intézkedést, mely szerint a tanár csak akkor köteles a kimért tananyagot a kijelölt időre elvégezni, ha lehetőnek tartja. — A tantervet úgy kell és kétségkívül úgy is fogják megállapítani, hogy a kiszabott tananyag az év végére alaposan elvégezhető legyen, és a tanár köteles azt teljesen elvégezni. — Kifogásokra a törvényben alkalmat nyujtani nem volna helyes. — Legfeljebb annyi lenne odavetendő, hogy ha a tananyag mennyisége egy egész évi tapasztalat után elvégezhetetlennek mutatkoz-nék: hozza javaslatba a tanár a tanterv módosítását.

24) *Az osztálytanárokról* szóló 178. §-hoz méltányossági szempontból óhajtanók hozzá toldani, hogy mivel ők az osztályok közvetlen gondozására és így a többi tanártársakénál több munkára köteleztetnek, vagy némi tiszteletdíjban részesítendők vagy kevesebb órán tartoznak tanítani.

25) *Az iskolaszék szervezetére* vonatkozó 180. §-ban az egyházmegye és egyházkerület 1—1 választottjáról szóló intézkedés nem elég világos, mert az is következtethető belőle, hogy az egyházkerület által fentartott tanintézet iskolaszékében a tractus képviselőjének ott kell lenni, ez pe-

dig gyakorlatilag nem is volna eszközölhető. Jobb lenne talán csak annyit mondani ki, hogy az iskolaszék a helyi körülményekhez képest a fentartó testület által úgy alakíttatik meg, hogy hivatalból tagja legyen az igazgató, s képviseltessék benne a tanárkar és a főbb egyházi hatóság.

26) *Az iskolaszék hatásköre* a 180. §. a) pontja szerint a tanári szék illetékességén belül eső fegyelmi ügyekre is kiterjed. Itt kétségkívül nyomdahiya van. — A *belül* helyett *felül* teendő. — Ugyanezen §. d) pontja szerint az iskolaszék a tanításokat koronként meglátogatja s megbízott tagjai által a vizsgálatokon megjelenik. Meglátogatja tehát a gymnáziumi tanításokat évközben az *igazgató* (176. §.) 10-szer, az *iskolaszék* (180. §.) koronként, tehát teheti akár 10-szer, de tennie kell legalább 3-szor; meglátogatja végre a 183. §. rendelete szerint a *tanfelügyelő* 3-szor. Előnyére lesz-e ez a gyakori látogatás a tanításnak? azt mindenesetre jó lesz megfontolni. Mi a gyakorlatból annyit mondhatunk, hogy vidéken oly egyénekből is alakulhat az iskolaszék többsége, kik lehetnek ugyan egyéb tekintetben tiszteletreméltó, buzgó és értelmes férfiak, de a gymnáziumi tanítás körül alig birhatnak annyi jártassággal, hogy gyakori látogatásaiktól valami nagy jót lehetne várni.

27) *Az iskolaszék felett álló felsőbb hatóságokról* szóló 181. §-ban nem találunk intézkedést oly iskolákra nézve, melyeket több egyházmegye vagy azoktól egészen különálló pártfogóság tart fenn, pedig tudunkkal ilyen intézeteink is vannak.

28) *A fegyelmi bíróságokról* intézkedő 182. §-ban hivatkozás történik a 184. §. c) pontjára, ugyde annak nincsen c) pontja. Valószínűleg a 181. §. értendő.

29) *Az állami vagy más vallású középiskolákba* járó ref. növendékek vallásos oktatásáról nincs semmi intézkedés a szabályzatban. E hiány okvetetlenül pótolandó.

Ezek szerény észrevételeink a javaslatra. Ugy hiszszük nem tévesztettük szem elől az ideális czélt, de tekintetbe vettük tényleges állapotainkat is. Ajánljuk javaslatainkat a a nagyfontosságú szabályzat felett tanácskozók nagybecsű figyelmébe.

Közli: **Gergely Károly.**
biz. jegyző.

KÜLFÖLD.

Az evangélium terjedése Olaszországban.

(Vége.)

Egy idegen egyház sem mutatott oly mély érdekeltiséget Olaszország evangelisatiója iránt, azon naptól fogva, mikor az föltárult az evangélium előtt, mint a *Wesley féle methodisták*. Van már ennek 41 egyháza és állomása, melyekre, szokásos szervezetüknek megfelelőleg, két központból ügyelnek fel, Rómából és Nápolyból. Az egyes gyülekezetek azonban igen kicsinyek lehetnek, mert az egyház összes tagjainak száma még nem ment föl ezerre. Tekintetbe véve azonban, hogy az ő csodálatos, de irátszerű rendszerek szerint az egyház minden tagja egyszersmind munkása is az egyháznak, kitudja mennyire elterjedhet a Wesleyanizmus Olaszországban s mily nagy áldására lehet ennek. A keresztyén tevékenység egy mezejét a wesleyiek fedezték föl s azon jellemző erélylyel s a legkielégítőbb sikerrel dolgoznak, neve-

zetesen a római katonák közötti működést. Egyik wesleyi lelkipásztor hetenkint rendes vallásos összejöveteleket tart a katonákkal. Hallgatósága, melyet egészen katonai emberek képeznek, rendszeren 70—80 egyénből áll. Ha az ezredek változnak, elvonulnak a régi hallgatók is, de az új ezredek közül rendszeren találkoznak megfelelő számú új hallgatók. Gyönyörűség elgondolni, hogy a mint e katonák pályájuk végezte után haza vonulnak, mennyien visznek el sziveikben némi élő igazságot a Calabria hegyei közti otthonaikba vagy a Appeninek szőlőborított lejtőire s azután mint működnek mint evangélisták, missionáriusok és Jézus Krisztusnak jó katonái!

Van Olaszországban 16 *baptista* gyülekezet; 15 gyülekezet pedig *püspöki methodista* névvel nevezi magát s tagjai leginkább a felsőbb osztályokból vannak. A „*Fratelli*“ vagy testvérek 8 gyülekezetet képeznek. S van még néhány felekezet, melyek tagjainak száma igen csekély s melyeknek nevei ujak előttünk. Lehet ugyan sajnálni e szektai különbségeket s hogy az evangélikus protestantizmus a pápai egyház külső egységének jelenlétében, azon egyház erődjében ily sokszínű ruhában jelent meg. De dolgozzanak mindannyian komolyan, ismerjék el készségesen egymás hasznosságát, kerüljék a felekezeti irigykedéseket s lakjanak együtt testvéries jó viszonyban, akkor a baj csak külső marad s lesz még elég hely és munka mindenik előtt, és elegendő alkalmuk arra, hogy különbségeikben mégis feltüntessék mindenek előtt az ő egységüket

Terjed-e tehát az evangélium a valdens missionáriusok s egyéb tényezők munkálkodása következtében? Habozás nélkül felelhetjük, hogy igen. A munka azonban lassan halad, de míg a nyár nincsen még itten, tél sincsen már többé. Tavasz van s a tavasz a remény évszaka s az aratás előfutára és jövendőmondója. Vallásos szempontból tekintve, jelenleg három tényező működik Olaszországban: a pápaság, a hitetlenség s az evangélikus hit. — Az első ezek közül szemelláthatólag hanyatlak; a második, mely Olaszországban jó mérvben az elsőnek visszahatása, mulékony fog lenni s az emberek bánatuk óráiban nézni fognak magok körül valami után, a min megnyugodhassanak és élhessenek; a harmadik, mely az emberi lélek minden igaz szükségleteit kielégíti, egykor még üdvözölve leend Olaszország szívében. Sokat, a mit mondtunk, megerősít azon ideges lárma és izgatottság, melyet e modern evangélisták munkája a római egyház kormányzói között előidézett. Az új pápának legújabb encyklikája is kifejezi ezen megütődést, mikor a protestáns és állami iskolákról szól s mikor azt indítványozza, hogy ezek ellensúlyozására egy nagy tőkét kell gyűjteni. — Azután az is tény, hogy Olaszországban a nagy középosztály szívében és lélekben el van idegenülve a pápaságtól. — Az aristocrazia még most is ragaszkodik ahhoz, mint az elmúlt régi dicsőség némi maradványához, de a dolgozó, gondolkodó középosztály szakított a romanizmussal. Valamikor félt attól, most gyűlöli s nem sokára meg fogja azt vetni. Honnan van az, hogy nem lehet elegendő számú embert találni, kik mint leendő papok képeztetnék magokat? A sajtó nyíltan kimondja, hogy a pápaságot mint elitét és haldoklót tekinti és hogy az új evangélium előtt nagy jövő áll Olaszországban. A *Diritto* egyik újabb számában következő nagyérdékű szavak olvashatók: „Az evangelisatió munkája,

ismerje el azt valaki vagy tagadja azon nézet szerint, a melyet szenvedélye, előitélete vagy szűk politikai felfogása szerint elfogad, tény Olaszországban. Nemcsak tény az, hanem naponként is terjeszti az gyökereit és bár lassan, de mégis előhalad és talajt nyer.

Ez tény, társadalmi igazság. Mint olyat tanulmányozni és mérlegelni kell azt tényleges fontossága szerint, melyet senki sem tagadhat, és még inkább jövő következményei szerint. Mai napság, mikor sokan a számokra s a statisztikára esküsznek, a melyeket az emberek és társadalmak sorsa nagy és elhatározó tényezőinek tartanak, egy oly mozgalmat minő ez, melyben oly sok erő vesz részt, tekintetbe nem venni nem lehet.

Sok száz pap s a róm. katolikus egyház magas méltóságai elégtelenül és kéjelmetlenül érzik magokat állásaikban, mert elvesztették a hitőket sokban, a mi lényegesen a pápaságra tartozik s csak azért ragaszkodnak előbbi összeköttetésükhöz, mert nincs bennök elég erkölcsi erő és bátorság lemondani Krisztusért és a lelkiismeretért. S kevesen vannak jobban meggyőződve, mint épen ezek, hogy az olasz ifju evangélikus élet, bár még gyengének látszik, élő hatalom az országban s gyöngesége olyan mint azon fácskáé, mely a mint nő és terjed, a sziklát is darabokra repeszi.

Mikor Olaszországnak nagy politikusai és államférfiai összegyültek három századdal ezelőtt Florenzben, vitatkozva a fölött, hogy ki legyen királyuk, Savonarola, a nagy olasz reformátor, középük rontott s az Idvezítő képét fölemelve, így kiáltott fel: — „Jézus Krisztus a ti királyotok! Jézus Krisztus a ti királyotok!” Ez az, a mire Olaszországnak állandósága boldogsága, szabadsága, igaz nagysága elérhetése végett szüksége van — és erre nézve az evangelizáló munka tul van már a kezdet nehézségein. Adja Isten, hogy teljesüljenek azon szép remények, melyeket a „Catholic Presbyterian” cikkének írója a protestantismus Olaszországban való előhaladásához köt!

Csiky Lajos.

KÖNYVISMERTETÉS.

A „Franklin társulat”-tól korábban a következő jeles tankönyvek küldettek be.

A Magyar birodalom és a Földközi tenger mellékének leírása. A reáliskolák első osztálya számára. Irta Jablonszky János budapesti tanár. Négy a szöveg közé nyomott térképpel. Budapest, 1879. 8. o. 88. lap. Ára 70 kr. A reáliskolai tanterv alapján készült tankönyv; kiindulásánál synthetikai, távolabb eső részek tárgyalásánál analitikai módszert követ. Beosztása jó, kidolgozása szinte, helylyel-helylyel szép. A térképek bevitele szerencsés gondolat; igaz ugyan, hogy az ily benyomatott térképek kivitelre nézve rendszeren hagynak fenn kívánni valót: első tájékoztatóknak mégis jők azok; a honnan óhajtható, hogy minél nagyobb számmal, a részletekre lehetőleg kiterjeszkedve (mik szegény sorsu tanulóknál a bővebb de nagyon drága, így megszereszhetlen térképeket pótolnák) vétesse fel, — a mint azt ma már külföldi tankönyvekben bőven megtaláljuk.

Elemi Természettan. Első természettani tanulmányul. Irta Kont Gyula tanár. Első füzet. Ára 80 kr. Budapest, 1879.

8. o. 148 lap. Terjedelmes előszóval XII. lapon. Hat fejezetben szól a vizről, levegőről, a megmelegedés- és kihülésről, jégről, gőzről, a melegségről és a fényről. Értékes munka, mert a természettan módszeres tankönyve kíván lenni, — mintegy vezérkönyvül ajánlkozik a tanító kezébe a természettan tanításának megkezdésénél. Alapelve, melyet szerző az egész könyvön keresztül vinni törekszik ez: a kísérleteket nem felállított igazságok igazolására, hanem anyagul kell felhasználnunk a gondolkodás megindítására. — Méltó, hogy e könyv minél szélesebb körben elterjedjen, módszere tovább fejtesse. Népiskolai tanítók is sikerrel használhatják fel.

Elemi Ábrázolástan, a reál- és polgári iskolák alsó osztályai számára. Irta Krisz Ferencz budapesti reáliskolai tanár. 31 a szöveg közé nyomott ábrával és XII táblával. Budapest, 1879. Ára 1 frt 50 kr. 8. o. 95 lap. A miniszter tantervet, a reáliskolák harmadik osztálya számára tartja szem előtt. I. Rész szól a térbeli alakok derékszögű vetéleteiről; II. Rész a testek saját és vetett árnyékának meghatározásáról; III. Rész a távlatban elemeiről; függelékben a térképek megértésére szükséges vetéletek-, térképjelek-, térképírásról stb. Szinte igen becses tankönyv.

RÖVID KÖZLEMÉNYEK.

A debreczeni ref. tanítóképzésben a f. évi augusztus hó 27—30 napjain a tanítóképzési vizsgálatok ily sorrenddel tartattak meg: 27-én írásbeli, 28 és 29-én szóbeli, 30-án gyakorlati vizsgálatok. Ezen vizsgálatokra 33 fitanító és 2 nőtanító, tehát összesen 35 tanító jelent meg, névszerint: Pap Károly, Forgács Lajos, Kis Béla, Czeglédi Lajos, Nagy János, Nagy Sándor, Bencze Pál, Mólnár Albert, Kapéri Károly, Vigvári András, Kopányi Imre, Szász Gábor, File István, Kis András, Borbély Lajos, Szikszai Imre, Kenéz Albert, Duró János, Vadon János, Szabó Imre, Füzesi Endre, Bozsó István, Ilyés József, Szabó Pál, Szőke Sándor, Hajdu Sándor, Beke Lajos, Nagy Ferencz, Kardos Endre, Kukri Pál, Ködmön Gábor, Stumpf Menyhért, Kovács Lajos, Bihari Mariska, Lugert Tivadarné (ez utóbbi egyedül a német nyelv tanítá-ára nyert képesítést). — Ezen 35 egyén közül 25 résztint jeles résztint elegendő osztályzatot, 8 nem elegendő osztályzatot nyert, 2 tanítónő, a vizsgálatok kezdetén visszalépett. — Névszerint feleemlítettőknek tartom azokat, kik általában jeles osztályzatu oklevelet nyertek, ilyenek: Bihari Mariska debreczeni s. tanító, Kiss András debreczeni s. tanító, Ködmön Gábor kisujszállási s. tanító.

Tanárválasztás. Orosz Istvánt, ki múlt iskolai évben a helyi tanítóképzésnél, mint segédtanár működött, a m. t. r. i. gymnasiumba egyhangulag megválasztották s számtan s természettudományok rendes tanárává. A kitünően képzett fiatal tanárban derék tanerőt nyert M.-Tur s mi az eltávozásnak őszinte istenhozzádot mondva, áldást kívánunk életére, munkájára. (Cs).

Az unitáriusok fényesen sikerült zsinati gyűlést tartottak Székely-Kereszturon aug. 24. és 25-ikén, összekötve azt első püspökök, Dávid Ferencz halálának 300-dos emlékünepével is. Voltak vendégek Erdély minden részéből, Budapestről, Hódmezővásárhelyről, sőt Anglia követeket is kül-

dött s üdvözlő iratokat több külföldi nagyobb unitárius egyház.

A törökszentmiklósi ref. népiskolák javára Polgár Mihály és neje szül. Mészáros Eszter, törökszentmiklósi birtokosok, 10 ezer forintnyi alapítványt tettek. A nemeslelkű tanügybarátoknak ezen hazafias áldozatkészségükért a közoktatási miniszter a hivatalos lapban elismerését és köszönetét fejezi ki.

Egyházi nevelés. Angolhonban „Nemzeti Társaság” czimen alakult meg, a népiskolai új törvény hozatala óta, az egyház védelmét és érdekét előmozdító szabad szövetség, a „Literary Churchman” f. é. 12-ik számából értesülünk, hogy a lefolyt tanévben a nyilvános népiskolákba járó 2.405,197 gyermek közül 1.368,029 gyermek járt az egyház iskoláiba és 559,087 az állami vagy községi és így felekezetenküli iskolákba. Az egyház tart 30 tanítóképezdét, s évenként az egész országba 1000 jól képzett és okleveles tanítót képes kibocsátani. Fent említett társaság 3 tanítóképző intézetet tart fen magá, önkényes adakozások útján, sőt segíti a gyengébb erejű egyházak által fentartandó t. képezdét is, már eddigelé ezek 1.777,400 forint segélyt nyertek a „Nemzeti Társaságtól.” A népoktatási törvény meghozatala óta (1860) 410 egyházi iskola adta fel magát s lett községivé, e veszteséget a Nemzeti Társaság segélye és tanácsa kárpótolta, s vitte ki, hogy több nem esett áldozatul a secularismusnak, azaz vallásnélküli iránynak.

A Nemzeti Társaság gyűjt pénzt a) az emelkedőben levő iskolák segélésére, b) a tanítóképezdek fentartására, c) a t. képezdek felügyelése és vizsgálatai költségére (ösztöndijakat, nyereségyeket szabván buzdításul), d) az egyházmegyei tanfelügyelés költségeire, e) iskolák építésére és javítására.

Nemesen küzd az egyház ősi iskolái fentartásaért, országos társaság segíti, tömörülven abba az egyház legjobb és leghűbb fiai. Mi magyarok tanulmányozhatnók az angol Nemzeti Társaság szervezetét és nagy szabásu eljárását, ma egylet és társaság téren is működni kell és sietni az egyház védelmére. A két millió reformátusság „Magyar Társaság”-ba állhatna s népiskoláink, tanítóképezdeink virágzásba indulnának . . . csak szellem, erő, akarat, fenséges vezérlés és irány olvadna egybe a közczél végett. Az egyház az élő egyház ismérve a teremtő képesség.

Most tűnik ki, hogy Svájcban Freiburg kántonnak is volt egy Lateau Luizája, a nélkül, hogy a világ tudott volna róla. A r. kath. Liberté mondja, hogy La Pierrazban június 27-én, pénteki napon „az emberiség gyászára nagyon is korán elhunyt Bays Margit, a megjegyztetett. Az Idvezítő sebei csodálatos módon voltak testére nyomva, de ő és rokonai nagyon kegyesek és igénytelenek voltak arra nézve, mondja az említett lap, hogy nyilvánosan beszéljék azon rendkívüli kegyelmet, melyben ő a menny által részesült. A rendkívüli természetfeletti esemény azonban nem volt eltitkolható s néhány megbízható egyén értesítve lett arról s megláthatta a sebeket. Bays Margit 64 éves volt halála idején s most néhány kegyes szomszédja azon véleményben van, hogy az egyházi felsőségek vizsgálatot kellenek indítani a szokott kanonikus szabályok szerint s így megtenni az előleges lépéseket az eshetőleg canonisatióra.

— A svájci r. katolikus püspököknek azonban most sürgősebb dolgaik vannak ennél s aligha fognak törődni egy új szenttel, kinek pályája a politikára befolyással nincsen.

Öngyilkosságok statisztikája. A „Revue Britannique” elemzés alá vette több európai államnak két időszakra u. m. 1855—60 és 1870—74-re terjedő öngyilkossági statisztikai kimutatását. Ezen elemzésből több sajtósági és érdekes eredményre lehet jutni, minő pl. az is, hogy kénytelenek vagyunk feladni azon európai szárazföldünk nagy részén divatozó közhitet, mintha Anglia volna az „öngyilkosságnak klasszikus hazája.” Az első időszak alatt (1855—60) Dániában volt legnagyobb az öngyilkosságok száma, Észak-németország másodsorban állott és sokkal távolabb Franciaország. A második időszak alatt (1870—74) újra Dánia foglalta el az első helyet s Franciaország a másodikat. Az öngyilkosságok aránya ezen és más országokban mindenik millió lakos után ezen időszak alatt így volt: Dáni 211.²³; Franciaország 152.²¹; Svájc 142.⁷⁶; Poroszország 127.³⁵; Ausztria 108.¹⁴ és Anglia csak 66.⁸⁶. Az illető statisztikus alkalmat vett magának fölemlíteni, hogy Németországban az öngyilkosságok száma újra növekedett és pedig a német egység kimondása s a császárság felállítása óta. Az öngyilkosság férfiak részéről legalább háromszorosa közönségesebb, mint nők részéről. Különböző országokban sajtósági különbségek uralkodnak, még pedig külön a férfiak és külön a nők részéről, az öngyilkosság módjaira nézve. Érdekes adatok korunk ezen társadalmi nagy betegségéhez, vagy, ha úgy tetszik, bünéhez!

Kiigazítandó. A 35. számú vezércikkbe több értelemzavaró hibák csuszta be, melyeket következőleg kérek kiigazíttatni s illetőleg olvasni. A 301. l. 1. hasáb felülről 18. sorban, *élfát* helyett: *dusan termő élfát*. 33-ik sorban, *beilvágát* helyett: *bevilágát*. A 302. lapon 1-ső hasáb felülről 8. sorban, *tanítóképezdét* helyett: *tanárképezdét*; felül a 24. sorban *scmmi* helyett: *semmi*; alulról 13. sorban *nemzeteikké* helyett: *nemzeteikké*; a 302. l. 2. h. 20. sorban, *építsünk és alapítsunk* helyet: *építsük és alapítsuk*.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: **Joo István.**

Főmunkatársak:

Tóth Sámuel.

Békési Gyula.

Pályázat

a dévaványai ref. egyház egyik leánytanítói állomására.

Fizetés 128 frt, 25 köböl buza, 25 köböl árpa; 20 hold föld tehernélküli használata; lakás: két szobával, melléképületekkel, udvarral és kerttel.

Kötelesség; 5 esetleg 6 elemi osztály tanítása 80—90 létszámmal; a debreczeni tanterv szerint. Okleveles tanítók kellően felszerelt kérvényeiket s okmányaikat szeptember 20-ig alólírott iskolaszéki elnökhöz küldjék be.

Az állomás elfoglalandó a f. évi szept. 28-án.

Déva-Ványán 1879 aug. 21.

Szabó Gábor
ref. lelkész.